

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Показано значення соціального захисту населення, проаналізовано видатки бюджету м. Чернівці на соціальний захист і соціальне забезпечення населення. Розкрито проблеми та розроблено напрямки поліпшення соціального захисту в Україні.

Ключові слова: соціальний захист, соціальне забезпечення населення, видатки бюджету.

Постановка проблеми. Видатки бюджету на соціальну сферу щорічно зростають, і при цьому рівень соціального захисту населення залишається незмінно низьким, тому пошук нових і ефективних методів оптимізації видатків на соціальний захист населення стає невідкладною проблемою, яку необхідно вирішувати.

Видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення населення займають значне місце у видатках бюджету при тому, що не встановлено стабільних структурних економічних пропорцій і сфера фінансування соціальних видатків є найбільш нерегульованою, а також у період загострення кризових явищ у соціально - економічній сфері.

Інший важливий чинник – це той факт, що Україна пов'язує перспективи свого подальшого розвитку зі входженням у європейські структури. Це зобов'язує дотримуватися відповідних європейських стандартів у найважливіших галузях, в тому числі й у сфері соціального захисту. Сучасний депресивний стан економіки унеможливує підтримання належних соціальних стандартів для переважної більшості населення. Проблеми соціального захисту актуальні для всіх країн світу тому, що в кожній країні існують групи людей похилого віку, інваліди, багатодітні сім'ї, безробітні, які потребують соціальної допомоги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми фінансування послуг соціальної сфери присвячено праці таких знаних фахівців економічної науки, як Дж. Стігліца, В. Лексіна, О. Швецова, А. Пороховського, Л. Абалкіна, Є. Авраамової, А. Бузгаліна. У вітчизняній науці ці питання розробляють, зокрема, О. Амоша, В. Близнюк, О. Власюк, В. Гейц, В. Гришкіна, В. Куценко, Е. Лібанова, А. Чухно.

Проте, незважаючи на значну кількість наукових досліджень з цієї теми, цю проблему треба вивчати й аналізувати механізми фінансування соціального захисту населення з місцевих бюджетів та розробляти напрямки їх удосконалення.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування необхідності покращення соціального захисту та соціального забезпечення населення. Зокрема, необхідно проаналізувати видатки бюджетів на соціальний захист і соціальне забезпечення населення, розробити пропозиції

щодо вдосконалення фінансування соціальної сфери.

Виклад основного матеріалу.

Першочерговою і найважливішою складовою соціальної політики держави є соціальний захист і соціальне забезпечення населення закріплене у ст. 46 Конституції України, якою встановлено, що громадяни мають право на соціальний захист, який включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, за старістю та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення, створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними.

Соціальне забезпечення (соціальний захист) - це система суспільно - економічних заходів, спрямованих на матеріальне забезпечення населення від соціальних ризиків (хвороба, інвалідність, старість, втрата годувальника, безробіття, нещасний випадок на виробництві тощо).

Система соціального захисту та соціального забезпечення являє собою соціально-економічну організаційну структуру зі складними взаємними зв'язками і залежностями її елементів. Крім того, соціальний захист як система має свою специфіку, пов'язану з традиціями в цій сфері, що склалися, та виявом певної інерційності у процесі суспільних перетворень, головним чином, через довгострокову негнучкість соціальних структур. Система соціального захисту складається з трьох елементів, кожен з яких має різне коло суб'єктів, джерела фінансування, умови та мету забезпечення.

Система соціального захисту охоплює такі форми:

- соціальне страхування за рахунок обов'язкових страхових і добровільних внесків;
- державне забезпечення та надання пільг окремим категоріям громадян (в тому числі, соціальна допомога);
- надання соціальних послуг та соціальне обслуговування певних категорій громадян [3].

Обсяг коштів, які спрямовуються на соціальний захист населення, залежить від

фінансових можливостей держави, які визначаються обсягом валового внутрішнього продукту (ВВП) і науково-обґрунтованим оптимальним обсягом фонду споживання. Видатки

на соціальний захист і соціальне забезпечення найвагоміші у видатковій частині бюджету України (табл.1).

Таблиця 1

Видатки бюджету на соціальний захист і соціальне забезпечення за 2008-2012 роки (%)

Роки	Частка видатків на соціальний захист у ВВП			Частка видатків на соціальний захист у загальній сумі видатків		
	Зведений бюджет	Державний бюджет	Місцеві бюджети	Зведений бюджет	Державний бюджет	Місцеві бюджети
2008	7,8	5,4	2,4	23,8	27,4	18,3
2009	8,6	5,6	3	25,4	28,3	21,4
2010	9,7	6,4	3,3	27,6	30,7	23,2
2011	8	4,9	3,1	25,1	26,5	23,3
2012	8,9	5,3	3,6	25,2	27,4	22,6

Як видно із таблиці, частка видатків на соціальний захист у ВВП має тенденцію до збільшення, а частка видатків на соціальний захист у загальній сумі видатків Державного бюджету зростає, у місцевих бюджетах зменшується.

Незначне зростання обсягів бюджетного фінансування програм соціального захисту повинно позитивно впливати на добробут населення, але на жаль, за останні роки не змінилися показники бідності.

Кінцевою метою соціального захисту є подолання бідності та забезпечення гідного рівня життя населення.

Основним інструментом державної підтримки нужденного населення в Україні є адресна допомога з малозабезпеченості, оскільки цей тип виплат безпосередньо спрямований на підтримку доходів найбільш вразливого населення і може бути дієвим інструментом в умовах обмеженості бюджетних ресурсів. Тому першочерговими завданнями є забезпечення чіткої адресності допомоги, з одного боку, та максимального охоплення всіх осіб, які її потребують, - з іншого.

Україна опинилася у стані гострої соціально-політичної кризи, тому не вирішено багато соціальних питань. Питання соціального захисту громадян - це понад усе прерогатива державної політики. Держава повинна вжити заходи, щодо вирішення питань економічного стану та гарантій соціального захисту громадян, але внаслідок економічних обставин забезпечити виконання програм соціально - орієнтованого напрямку практично неможливо.

Видатки бюджету м.Чернівці на соціальний захист у 2012 році становили 8893,7 тис.грн, у 2013 році видатки на соціальний захист становили 9375,3 тис.грн. [4]. Аналітичні дані показують тенденцію до збільшення видатків виділених із міського бюджету на соціальний захист.

На інші видатки по соціальному захисту населення по загальному фонду бюджету м. Чернівці на 2013 рік затверджені асигнування в сумі 1720310 грн., з них по КЕКВ 2240 – 60700 грн., по КЕКВ 2610 – 416500 грн., КЕКВ 2730 – 1243110 грн. Уточнений план на рік – 1768868,36

грн., з них по КЕКВ 2240 – 83376,50 грн., КЕКВ 2610 – 466281,86 грн., КЕКВ 2730 – 1219210 грн., фактичні видатки – 1684842,56 грн., касові видатки – 1518500,54 грн.

Зазначені кошти спрямовані на такі заходи:

- надання матеріальної допомоги малозабезпеченим громадянам міста.;
- надання допомоги на здійснення поховання непрацюючих ;
- надання матеріальної допомоги сім'ям, воїнів загиблих в Афганістані;
- допомога вдовам, учасників бойових дій в Афганістані ;
- допомога сім'ям загиблих військовослужбовців у мирний час;
- часткове відшкодування вартості проїзду почесним донорам;
- надання щомісячної адресної матеріальної допомоги дітям-сиротам та дітям позбавленим батьківської опіки, вихованцям дитячого будинку сімейного типу та прийомних сімей;
- надання щомісячної доплати до пенсії інвалідам Великої Вітчизняної війни I групи;
- інші видатки.

Протягом 2013 року за рахунок коштів субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам Чернівецької області на виплату допомог сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, інвалідам з дитинства, дітям-інвалідам та тимчасової державної допомоги дітям отримали допомогу у зв'язку з вагітністю та пологами – 6834 одержувачі, середній розмір виплати становив 1333 грн., допомогу при народженні дитини – 17101 одержувач (одноразова) та 22220 одержувачів (щомісячна) у диференційованих, в залежності від черговості народженої дитини, розмірах. Щомісячно отримували допомогу по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку) - 46419 матерів у середньому по 373 грн. на місяць, допомогу на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування - 811 одержувачів, середньомісячний розмір зазначеної виплати становив 2126 грн., допомогу на дітей одиноким матерям - 10949 матерів з розрахунку 356 грн. щомісячно, тимчасову державну допомогу дітям – 1379 одержувачів, у середньому по 347 грн. на місяць, та допомогу при усиновленні дитини - 22

одержувачі одноразової та 36 одержувачів щомісячної допомоги.

Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям виплачувалась щомісячно, в середньому 8460 родинам середньомісячна виплата склала 1853,14 грн.

Виплата державної соціальної допомоги інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам проводилась у середньому 17503 сім'ям, в тому числі 17455 сім'ям, у яких проживають інваліди різних категорій, та 48 сім'ям виплачена допомога на поховання інвалідів I - III групи та дітей-інвалідів.

У 2013 році за рахунок коштів місцевих бюджетів у Чернівецькій області оздоровлено 5562 дітей пільгової категорії, насамперед дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей-інвалідів, дітей з багатодітних і малозабезпечених сімей, дітей, батьки яких загинули під час виконання службових обов'язків, талановитих та обдарованих дітей в стаціонарних оздоровчих закладах [5].

Висновки. Основна проблема системи соціального захисту пов'язана з тим, що існує невідповідність між можливостями держави забезпечити соціальний захист широкого кола своїх громадян і потребами населення. Основа формування сучасної системи соціального захисту повинна базуватися на таких принципах, як системність, соціальна справедливість, ефективність, фінансова обґрунтованість.

З урахуванням практичної реалізації визначених принципів в сучасних умовах, необхідно удосконалювати систему державної соціальної допомоги, реформувати соціальні послуги.

Реформування системи соціальної допомоги в Україні має відбуватися за такими напрямками: перегляд та упорядкування системи пільг, привілеїв і компенсацій; розробка соціально -

економічних норм споживання соціальних послуг за видами допомоги; розширення системи адресної соціальної допомоги; удосконалення механізму визначення права на адресну допомогу; запровадження моніторингу оцінки ефективності функціонування всіх складових соціальної допомоги.

Для підвищення якості соціальних послуг необхідно: розробити та впровадити стандарти якості послуг; створити систему контролю за дотриманням державних мінімальних стандартів якості; удосконалити систему моніторингу та оцінки якості соціальних послуг; прискорити впровадження систем управління якістю в соціальних установах та організаціях, що надають соціальні послуги.

Важливим напрямком є подальша децентралізація системи надання соціальних послуг, територіальне наближення надання послуг до місця проживання їх отримувачів, посилення відповідальності органів місцевого самоврядування за якість і фінансове забезпечення.

Пріоритетним завданнями у сфері соціального захисту та соціального забезпечення є застосування соціальних стандартів з урахуванням сучасних умов; перехід від бюджетного до страхового принципу фінансування значної частини видатків на соціальний захист; зміна характеру соціальної підтримки громадян на вибірковий адресний характер; впорядкування усіх видів державної допомоги; перехід до принципу адресності для всіх видів соціальної допомоги; скорочення числа категорій, що мають право на пільги; визначення науково обґрунтованих показників оцінки, норм і критеріїв по всіх напрямках видатків на соціальний захист.

Фінансування програм соціального захисту населення повинно відповідати фінансовим можливостям бюджету та державних цільових фондів.

Список літератури

1. Борецька Н.П. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми / Н.П. Борецька - Донецьк: Янгар, 2001. - 352 с.
2. Василик О.Д. Державні фінанси України : підручник / О.Д. Василик, К.В. Павлюк. — К. : НІОС. — 2002. — 608 с.
3. Внукова Н.М. Соціальне страхування. /Внукова Н.М., Кузьминчук Н.В. Навчальний посібник. - К. : Кондор, 2006.-352
4. Звіт про виконання міського бюджету м. Чернівці за 2012 рік та за 2013 рік.
5. Звіт про виконання місцевих бюджетів Чернівецької області за 2013 рік

Анотація

Дарья Ковалевич

СОЦИАЛЬНАЯ ЗАЩИТА НАСЕЛЕНИЯ: РЕАЛИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Показано значение социальной защиты населения, проанализированы расходы бюджета г. Черновцы на социальную защиту и социальное обеспечение населения. Раскрыты проблемы и разработаны направления улучшения социальной защиты в Украине.

Ключевые слова: социальная защита, социальное обеспечение населения, расходы бюджета.

Summary

Darya Kovalevich

SOCIAL SECURITY: REALITIES AND PROSPECTS

The article shows the importance of social protection of the population, and analyzed the expenses of the budget, Chernivtsi on social protection and social security of the population. The problems and developed ways of improving social protection in Ukraine.

Keywords: sotsyalnaya the protection of, sotsyalnoe obespechenye population, rashody budget.